

Rok 1989 pohledem „okresu na Západě“

Lukáš Valeš

Téma roku 1989 se těší neutuchajícímu zájmu české historické vědy. Z poslední doby připomeňme jen práce Milana Otáhalo, Miroslava Vaňka, Jiřího Suka a řady dalších autorů. Dosavadní výzkum se zaměřil především na události probíhající v hlavním mocenském centru Praze. Z hlediska fungování mocenského mechanismu komunistického režimu a vysokému stupni centralizace české politiky obecně je tento postup pochopitelný. Pro poznání vývoje české společnosti (a také vnitřního vývoje horizontálních struktur komunistické moci na úrovni krajů a okresů) je však nezbytná jeho „decentralizace“. Koncepce této studie vychází z předpokladu, že pro pochopení chování české společnosti, její tehdejší vládnoucí elity i opozičních struktur v roce 1989, je třeba se pokusit i o zmapování a analýzu nižších hierarchických úrovní – krajské, okresní a místní. I na tomto poli vykazuje česká historiografie (spolu s politikou) první výsledky.¹ Dosavadní pozornost průběhu roku 89 v regionech však neodpovídá jejich významu v celkovém dění. Autor článku vychází z předpokladu, že pro poznání vývoje celého tehdejšího Československa i pro úspěch vlastního Listopadu 89 byla důležitá situace v jednotlivých místech tehdejšího Československa. Zásadní význam pro sledování jakýchkoliv společenských a politických změn v českých zemích má také fakt, že většina obyvatel ČR vždy žila a žije v malých a středních sídlech.

Každé z nich se vyvíjí vlastním způsobem, ve kterém se odráží jak aktuální místní podmínky – ekonomická situace, sociální struktura, aktuální složení místní politické elity – tak i dlouhodobější vývojové trendy – kontinuita a diskontinuita osídlení, místní historické tradice, politická kultura apod. Výzkum místních, resp. regionálních procesů rovněž umožňuje soudobým dějinám pokládání nových metodologických otázek – problém elit a opozice před rokem 89 na místní úrovni – definice disentu a jeho fungování mimo Prahu, vliv politické kultury maloměsta, zdroje polistopadových elit na místní úrovni apod. Okresní a oblastní archivy přispívají svými fondy také k rozšíření pramenné základny pro výzkum českých soudobých dějin.

Cílem tohoto článku je přiblížit vývoj v české společnosti v předlistopadovém období – od ledna 1989 do 17. listopadu tak, jak probíhal v podmínkách středně velkého českého

¹ např. PERRON, C.: *Vznik nové lokální politické elity v Plzni*, in: *Politologická revue*, 1998/1, s.61–81, VANĚK, M. *Listopadové události roku 1989 v Plzni*, in: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Praha 1993, s.93–109, VALEŠ, L. (ed.): *Rok 1989 v Plzni a západních Čechách*, Dobrá Voda 2003.

okresního města Klatovy, a to především pohledem místní komunistické elity. Článek je upravenou částí disertační práce *Proces politické změny 1989–1990 v Klatovech*, která byla obhájena na Ústavu politologie FF UK v prosinci 2003.

Jeho pramennou základnu tvoří tehdejší tisk, městská kronika, dochované archivní materiály a rozhovory s pamětníky, zpracovávané metodou „oral history“.²

Dobový tisk byl zastoupen týdeníkem *Nové Klatovsko* a deníkem *Pravda. Nové Klatovsko* (založeno v roce 1959) bylo okresním týdeníkem, společně vydávaným OV KSČ a ONV Klatovy. *Pravda* pak byl oficiální deník KV KSČ v Plzni. Z archivních materiálů byly použity zápisy ze zasedání Městského národního výboru Klatovy (pléna i rady) a ONV (taktéž) Klatovy, městská kronika a dochované zápisy ze zasedání OV KSČ Klatovy. Uvedené archiválie jsou uloženy ve Státním okresním archivu Klatovy. Rozhovory byly vedeny s 20 narátory, vybranými rovnoměrně z řad tehdejších představitelů státních orgánů, vedoucích představitelů KSČ, ČSL a ČSS, řadovými členy pléna MěstNV a OV KSČ Klatovy, lidmi, hlásícími se nějakým způsobem k opozičním strukturám a budoucími představiteli politických a státních orgánů po politické změně v Listopadu 89.

Klatovy – stručná charakteristika města a okresu

Okres Klatovy má 88 600 obyvatel a rozkládá se na 1 140 kilometrech čtverečních.³ Vznikl v roce 1960 sloučením tří samostatných okresů – Klatovy, Horažďovice a Sušice. Tímto umělým spojením vznikl jeden z největších okresů tehdejšího Československa, zároveň také významné regionální disproporce mezi jeho jednotlivými částmi. Okres se skládá de facto ze tří celků – Klatovska, Sušicka a území Národního parku Šumava, který nahradil původní pohraniční pásmo. Vzhledem k rozsáhlým (a neobydleným) prostorám Šumavy je řídice zalidněn (hustota obyvatel činí 31 obyvatel na kilometr čtvereční). Donedávna také přetrvávala regionální animozita mezi oběma největšími městy – Klatovy a Sušicí – kvůli ztrátě statusu okresního města v případě Sušice. Obě největší města – Klatovy a Sušice (a částečně i Horažďovice) – jsou přirozenými regionálními centry se silnou územní spádovostí. Klatovy jsou považovány za centrum s nadregionálním významem.⁴

²O ní podrobněji např. VANĚK, M., SVOBODOVÁ, J., URBÁŠEK, P.: *Orální historie. Meze využití v současné historiografii*, Olomouc 2003, OTÁHAL, M., VANĚK, M. *Sto studentských revolucí*, Praha 1999.

³BARTUŠEK, O.: *Územní plán velkého územního celku okresu Klatovy*, Praha 1997, Ternplan.

⁴Tamtéž, důvodem je vysoká koncentrace průmyslu, škol, dopravní význam apod.

Na sklonku 80. let zde žilo 23 143 stálých obyvatel.⁵ Skutečný počet obyvatel města byl ale vyšší. Vzhledem k vysoké koncentraci středního školství⁶ do Klatov dojíždějí studenti z celého klatovského okresu i z okresů sousedních: Domažlice, Strakonice, Prachatice a Plzeň-jihu. Jejich prostřednictvím tak dění v Klatovech ovlivňovalo i místa jejich stálého bydliště.

Do roku 1989, respektive 1990 počet obyvatel města výrazným způsobem rozšířili i vojáci, dislokovaní do 3 vojenských útvarů,⁷ které navazovaly na silnou, téměř dvousetletou historickou tradici Klatov jako posádkového města klatovských dragounů. Další početná vojenská posádka se nacházela v nedalekých Janovicích.

Nadregionální postavení Klatov bylo a je dáno i silnou koncentrací průmyslu. Ten svou strukturou, vytvořenou již na přelomu 19. a 20. století, odpovídá nedostatku vlastních nerostných surovin i vzdálenosti města od jejich zdrojů. Převažují tedy odvětví, která navazují na místní zemědělskou činnost či využívají příhodné přírodní podmínky – průmysl kožedělný, textilní, drubežářský, masný, dřevozpracující, mlékárenský. V roce 1989 byl dokončován právě v Klatovech jeden z největších závodů na zpracování mléka v zemi – nová klatovská mlékárna. Ve městě dále najdeme i strojírenství (Škoda Klatovy). Politicky byl v roce 1989 nejvýznamnější závod Kozak (kožedělný), který byl jakousi „výkladní skříní“ klatovského průmyslu (jeho hlavním exportním odbytištěm byl SSSR). I když průmysl byl dominantním sektorem klatovské ekonomiky, sociální struktura města byla vyváženější. Terciální sektor zastupovali nejen pracovníci služeb (OPOS⁸), ale i řady státních institucí. Vedle zmiňovaných pěti středních a pěti základních škol zde sídlil Okresní národní výbor, Městský národní výbor, Okresní prokuratura, soud, statistika, dva archivy apod. Klatovy si tak udržovaly tradici významného správního střediska.⁹

Fakt, že Klatovy byly (a jsou) průmyslovým centrem jinak spíše zemědělského okresu, měl i politický význam. Politický tón totiž neudávali představitelé průmyslových Klatov, ale především zástupci zemědělských družstev. Z jejich středu pocházel jeden ze dvou klatovských zástupců v ÚV KSČ, bývalý předseda JZD Švihov Karel Mraček. Jeho bratr Jan byl předsedou ONV, z řad zemědělců byl také v roce 1989 vybrán nový kandidát pro volby do Sněmovny národů FS. Silná lobby předsedů JZD rovněž výrazně určovala směřování okresních i celostátních investic, které byly využity při budování tzv. přidružených výrobních JZD

⁵ Tamtéž, s. 3, podle výsledků sčítání obyvatel z roku 1991.

⁶ Na největší z nich – gymnáziu – studuje přes 650 studentů. Dalšími jsou střední zemědělská, průmyslová, zdravotní, ekonomická a integrovaná škola (původně střední odborné učiliště).

⁷ Jednotlivé útvary byly lokalizovány v kasárnách „U tanku“, „Jaselských“ a v budově bývalé jezuitské koleje.

⁸ Okresní podnik oprav a služeb.

⁹ V letech 1751–1849 byly krajským městem, In: VÁŇOVÁ, L., PROCHÁZKA, Z.: *Klatovy – město*, Domažlice 2000.

v 80. letech.¹⁰ Členové družstev se oproti obyvatelům měst těšili vyšší životní úrovni – jak vybaveností domácností, výší úspor, tak také možností cestovat na zahraniční dovolené, včetně „kapitalistických států“.

Volnější struktura družstev – a v případě Klatovska i jejich silný politický vliv – umožnila flexibilnější ekonomické chování a využití možností, které nabízela „přestavba hospodářského mechanismu“. V zemědělství se tak uplatnil tzv. čínský model: relativní ekonomická svoboda byla doprovázena zachováním rigidních politických poměrů a vazeb, včetně osobní moci předsedů JZD a členů tzv. zemědělské lobby.¹¹ Proto právě odtud zaznívala ostrá kritika „protisocialistických sil“, které by mohly tuto moc ohrozit.

Důležitý byl také pohraniční charakter klatovského okresu, a to hned z několika důvodů:

Za prvé kvůli silné dislokaci armády a vojsk Ministerstva vnitra – Pohraniční stráž. Jejich početní síle odpovídalo i zastoupení v orgánech OV KSČ a tím i v klatovské politice – například vliv na ONV apod. Právě důstojníci z pohraničních posádek a Pohraniční stráž patřili k politicky nejkonzervativnějším stoupencům tvrdé linie „zdravého jádra strany“. Tomu odpovídal i nesmlouvavý přístup vůči jakékoliv politické opozici, souhlas a podpora tvrdých zásahů bezpečnosti proti protirežimním demonstracím atp.

Nešlo jen o to, že mezi důstojníky a vojáky těchto útvarů byli vybíráni jen ti pro režim „spolehliví“. Stejně významný byl i jejich regionální výběr. Jednalo se většinou o lidi, kteří nebyli „zdejší“ (z Ostravska, ze Slovenska apod.), vzhledem ke svému povolání i jazykovým odlišnostem nikdy zcela nesplynuli s místní komunitou, a nebyli tudíž vázáni v tomto případě pozitivními ohledy na své spoluobčany.

Tím se výrazně lišili od ostatních obyvatel okresu, především ve městech a vnitrozemských oblastech. S výjimkou města Nýrsko a pohraničního pásu, kde došlo k odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce, je celý okres charakteristický dlouhodobou kontinuitou osídlení, etnickou, jazykovou a náboženskou homogenitou.

Významnou roli zde hraje silný místní patriotismus, daný jak přírodními krásami Šumavy, tak také historickou tradicí regionu. Klatovy i Sušice jsou městy s téměř 750letou historií (založené ve 13. století), mezi jejich rodáky či návštěvníky (zejména v případě Klatov) patřily významné osobnosti českých dějin – Bohuslav Balbín, Josef Dobrovský, J. V. Kramerius, Jaroslav Vrchlický, František Palacký, Antonín Randa atp. Město Klatovy

¹⁰ Příkladem může být výstavba výroby smažených bramborových lupínků v JZD Měčín u Klatov.

¹¹ Do ní patřili představitelé družstev i lidé, kteří sice již v zemědělství nepracovali, ale při výkonu své stávající profese (například předsedy ONV, ministerského úředníka apod.) i nadále udržovali se svým původním zaměstnáním kontakty a protežovali jeho zájmy (resp. zájmy celého zemědělského sektoru).

proslavilo pěstování karafiátů, dragouni, místní gymnázium i řada dochovaných historických památek. To vše vzbuzovalo (a vzbuzuje) v jeho obyvatelích citové pouto ke svému rodišti, které se zároveň projevovalo a projevuje v klatovské politice, včetně té před rokem 1989, a výrazně ovlivňuje chování klatovských politiků. Stejně tak jako typické rysy maloměsta (velký význam dodržování nepsaných pravidel chování, vzájemná znalost, ohledy na „dobré jméno rodiny“, specifická sociální stratifikace apod.) a relativně velká vzdálenost Klatov od hlavních dopravních tahů země, které jsou spíše regresivními prvky vývoje regionu.¹²

Druhým významným faktorem, vyplývajícím z pohraniční polohy okresu, byla existence československo-německé hranice:

1. Vliv Německa.¹³ Přes dlouhodobou neprůchodnost československo-německé hranice byl zřetelný. Zatímco oficiální propaganda režimu líčila Německo jako revanšistické nebezpečí,¹⁴ proti němuž jsme chráněni přítomností sovětských vojsk na našem území a členstvím ve Varšavské smlouvě, vnímání Německa obyvateli pohraničí bylo jiné. Německo bylo chápáno jednak jako vzor demokratického státu (byť zejména mezi starším obyvatelstvem přetrvávaly válečné vzpomínky a nedůvěra k Němcům obecně) a především jako „zaslíbená země bohatství a konzumu“. Tento obraz podporoval v příhraničních domácnostech i příjem televizního signálu německé televize (někdy dokonce silnějšího než československé). České domácnosti, sužované permanentním nedostatkem zboží, sledovaly právě v televizi, jak vypadá nabídka západoněmeckých obchodů a životní úroveň německé společnosti. Televize tak byla jedním z prostředků udržení česko-německého „pohraničního“ vědomí.¹⁵ Toto společné vědomí bylo podporováno i intenzivní výukou němčiny v klatovských školách, která byla po povinné ruštině nejrozšířenějším cizím jazykem.
2. Šumava. Jak už bylo řečeno, Šumava byla (a je) jedním z identifikačních zdrojů obyvatel klatovského okresu. Existence střeženého a téměř neproniknutelného pohraničního pásma však vyvolávala v jeho obyvatelích pocit frustrace. Právě lidé na hranici si lépe než kdo jiný uvědomovali existenci železné opony (a rozdělení světa) na základě svých každodenních zážitků. Šumava se tak stala symbolem rozděleného světa a zároveň našeho

¹² Blíže VALEŠ, L.: *The political climate of the Czech town Klatovy*, In: CABADA, L.(ed.): *Contemporary Questions of Central European Politics*, Dobrá Voda 2002, s.136–142, JEŘÁBEK, H. a kol.: *Utváření postojů obyvatel českého města I. – pracovní texty*, Praha 1999, VAJDOVÁ, Z.: *Politická kultura lokálních politických elit: srovnání českého a východoněmeckého města – pracovní texty*, Praha 1997.

¹³ Myšlena Spolková republika Německo – tedy západní Německo.

¹⁴ Vojenské ohrožení, snaha o znovupřipojení tzv. Sudet k Německu, majetkové nároky Němců vůči občanům ČSSR apod.

¹⁵ Svět nekončí drátěnými zátarasy na západní hranici Československa, na druhé straně také žijí lidé a snámi je spojuje obývání společného prostoru – Šumavy.

spojení s Evropou – „branou do Evropy“. Tento fakt měl pak vliv na podporu listopadových změn v regionu.

Díky příhraniční poloze okresu měli jeho obyvatelé také lepší možnosti přístupu k alternativním informačním zdrojům – německá televize, rádia, poslech rozhlasových stanic Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, BBC. Ty zajišťovaly nadstandardní informovanost lidí v pohraničí a nahrazovaly velkou vzdálenost okresu od centra.

Rok 1989

Palachův týden

5. 1. 1989 vyšlo první číslo *Nového Klatovska*. Na jeho první straně se objevily dva články, které věrně vystihly situaci, v níž se česká společnost – a s ní i obyvatelé Klatov – nacházeli. Článek *Rozhodne iniciativa všech* informoval o nových ekonomických podmínkách, zaváděných od 1. ledna 1989, které měly posílit osobní zodpovědnost zaměstnanců a hospodářskou samostatnost podniků. Také úvodník vedoucího tajemníka OV KSČ Zdeňka Vrby *S předsevzetím dobrých hospodářů* se věnuje ekonomice. Je v něm ale obsažena řada informací, které napovídaly o problémech (a krizi) komunistického systému. Po optimistických slovech o splnění úkolů minulého roku Zdeněk Vrba připustil, že: „*Zvýšením pracovní aktivity... se podařilo překonat problémy roku 1987.*“ Občané sice nebyli informováni o propadu růstu hrubého domácího produktu v polovině 80. let¹⁶ a skutečném stavu ekonomiky, ale fakt, že sám vedoucí tajemník OV připustil nesplnění plánu v roce 1987, byl alarmující.

Stejný efekt mělo i poděkování občanům a organizacím okresu za humanitární pomoc Arménii, kterou postihlo v roce 1988 zemětřesení. Vedoucí tajemník nehovoří o sovětské republice Arménii, nemluví o pomoci sovětskému lidu. I to byl výrazný posun. Ze zpráv o názorové hladině obyvatelstva okresu víme, že občané sledovali pozorně rostoucí národnostní napětí v dosud sovětských republikách. Slova vedoucího tajemníka tyto informace jen podpořila.

Jeho článek má obecně vysokou vypovídací hodnotu. Padla v něm i tato prorocká slova: „*Stojíme na prahu roku 1989, který bude velmi významný z hlediska historického i současného rozvoje naší společnosti.*“ Zdeněk Vrba netušil, jak pravdivým se jeho výrok stane. Sám jej zamýšlel zcela jinak – rok 1989 měl být pokračováním úspěšné cesty Československa – a tedy i klatovského okresu – k socialismu. Historické milníky, které tento

¹⁶ Blíže viz TUREK, O.: *Podíl ekonomiky na pádu komunismu v Československu*, Praha 1995

vývoj provázely a jejichž výročí si měli obyvatelé ČSSR v tomto roce připomenout, byly z pohledu vedoucího tajemníka jasné: „[V roce 1989] *Vzpomeneme 60. výročí V. sjezdu KSC, v němž se prosadilo nové vedení strany v čele s Klementem Gottwaldem důslednou leninskou linií... Vzpomene v něm historického IX. sjezdu strany, který přijal generální linii výstavby socialismu v Československu. Připomeneme si 20. výročí dubnového zasedání ÚV KSC z roku 1969, na kterém se marxistické vedení strany definitivně rozešlo s pravicovými silami, revizionisty i oportunisty, a nastoupilo cestu ke konsolidaci ve straně a společnosti... Vzpomeneme také 40. výročí vzniku pionýrské organizace.*“¹⁷

Tento výčet není jen pouhou naučenou ideologickou frází vedoucího stranického funkcionáře. Zároveň dobře ukazuje na nálady a obecné politické postoje v Okresním výboru KSC a ve straně obecně. Tato historická výročí jsou důležitými významovými nositeli – Komunistická strana Československa chce i nadále pokračovat v konzervativním, „osvědčeném“ kursu. Proklamace o demokratizaci a glasnosti jsou jen kosmetickými úpravami, které na správném směřování socialistického Československa (vymezeném zmíněnými historickými událostmi) nic nemění.

Symbolika těchto vyzdvihovaných historických událostí měla být zároveň pevným ideovým východiskem pro odražení aktivizace „protisocialistických sil“. Podle značného prostoru, který jejich kritice vedoucí tajemník OV KSC věnoval, to bylo pro klatovské komunisty téma, kterému přikládali velkou váhu. Tento zájem pak věnovala klatovská KSC opozici po celý rok 1989 – měnila se jen jeho intenzita. Duch článku zároveň předznamenal i přístup stranických orgánů k řešení narůstajících problémů doby a jejich chování v listopadových dnech – ideovou oporou byl únor 48 a likvidace roku 1968, „materiální“, hmatatelnou pak úspěchy socialismu v předchozích 40 letech: „*jen slepý nevidí, co vytvořila poctivá práce našich lidí. Nedopusťme proto, aby ji někdo znehodnocoval. Byla i údobí, kdy vše neprobíhalo tak, jak bylo žádoucí. Avšak tyto problémy či nedostatky nemohou zastínit to dobré, co bylo vykonáno pod vedením naší strany... na naší cestě k socialismu nemusíme nic měnit.*“¹⁸

Komunistický systém ztratil svou vývojovou dynamiku – v oblasti politiky neexistovala ochota k jakékoliv reformě. Výjimkou byla sféra ekonomiky, ve které měla proběhnout „*přestavba hospodářského mechanismu*“. Ta totiž tvořila skutečný obsah obecného termínu *přestavba*: „*S přestavbou naší společnosti je spjata především přeměna ekonomického prostředí.*“ V ekonomické oblasti vyzýval vedoucí tajemník k pravdivé informovanosti o stavu podniků, družstev a dalších součástí národního hospodářství, k osobní

¹⁷ *Nové Klatovsko* 1989, č. 1, s. 1.

¹⁸ Tamtéž.

aktivitě a iniciativě, individuální odpovědnosti zaměstnanců. Tento přístup odrážel problémy, s nimiž se socialistická ekonomika potýkala v 80. letech.¹⁹ Relativně prosperující ekonomika byla zároveň klíčovou podmínkou fungování normalizačního komunistického systému – když budou uspokojeny materiální potřeby obyvatelstva, nebudou se lidé míchat do politiky. Těch několik „zbloudilých“ napříště odradí zásahy bezpečnostních orgánů při potlačení „protistátních akcí“.

V závěru článku pak popřál Zdeněk Vrba klatovským pracujícím „*revoluční nadšení*“ ve splnění úkolů roku 1989.

První výraznou událostí, která rozhýbala dosud poklidnou hladinu, byl tzv. Palachův týden²⁰. Reakce místních orgánů na tuto sérii protirežimních demonstrací u příležitosti sebeupálení studenta Jana Palacha v roce 1969 byla pozoruhodná. V *Novém Klatovsku* vyšel na první straně článek „*Jsmo proti provokacím*“. Nebyl ale oficiálním projevem některého orgánu KSČ, NF či státní správy. Pod článkem je podepsán náčelník výcvikového střediska Svazarmu²¹ Antonín Binder. Je zajímavé, že na události v Praze reagoval zástupce Svazarmu a nikoliv některý ze stranických či správních orgánů.²²

Názor představitele této organizace je ideově jasný: „*Odsuzujeme tyto provokace.*“ To jsou ale jediná tvrdá slova na adresu opozice. Jinak se spíše jedná o obhajobu stávajícího politického systému, který je dosti idealizován: „*Myslíme si, že náš politický systém vytváří velký prostor pro široké demokratické uplatňování pluralismu, názorů všech sociálních vrstev i zájmových a politických organizací občanů.*“

¹⁹ TUREK, O.: *Podíl ekonomiky na pádu komunismu*, Praha 1995.

²⁰ Blíže o něm například OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

²¹ Základní organizace 1 Svazarmu Klatovy, in: *Nové Klatovsko 1989*, č. 4, s. 1.

²² Proč tomu tak bylo, nevíme. Ve zprávě o zasedání předsednictva OV KSČ, rady MěstNV či městského výboru NF, které *Nové Klatovsko* přineslo na téže stránce, se o „protistátních akcích“ v Praze nedočteme. Možná, že stranické orgány potřebovaly „spontánní“ reakci některé ze složek Národní fronty. Zároveň ale od takové, která by byla dostatečně „ideově pevná“, aby její odpověď byla zcela v souladu s politikou strany. Právě Svazarm takové nároky splňoval na 100 %. Dalším možným vysvětlením je, že „stranické a státní orgány“ situaci nepovažovaly za natolik vážnou, aby stálo za to vydávat k ní nějaká prohlášení. Ta se objevují až v březnu, kdy zasedá plénum MěstNV a NF a zároveň celý okresní výbor KSČ. Teprve tyto kolektivní orgány odsuzují ve svých usneseních události Palachova týdne.

Zvláště je zdůrazněno: „*Mrzí nás, že mezi těmi, kteří se v centru našeho hlavního města podíleli na vyvolávání nepokojů, byli i mladí lidé.*“²³ Vedle toho, že činnost Svazarmu byla orientována právě na mládež, byla tato poznámka zároveň zařazena pravděpodobně i z obav o její názorový vývoj. Mládež se režimním poměrům stále více vzdalovala²⁴ – vliv rockové a punkové hudby, mnohem větší vnímavost pro problémy režimu, zejména ekologii, větší znalost a přístupnost opozičním myšlenkám, které se šířily právě na hudebních koncertech. Právě proto bylo třeba „ideově působit“ zejména na mládež a upevnit její kolísající prorežimní orientaci. Z tohoto důvodu také autor článku uzavírá: „*Zavazujeme se, že soustavným a cílevědomým působením budeme rozšiřovat politický rozhled branců, pěstovat a rozvíjet u nich branné vědomí i vlastnosti odpovídající zásadám socialistické morálky a vlastenectví.*“²⁵

O významu mládeže v politice KSČ svědčí i zpráva z aktivu předsedů základních organizací KSČ v klatovských průmyslových závodech. Tajemník OV KSČ František Kostlán ve svém projevu „...*upozornil na nutnost zkvalitnění práce s mládeží, zejména v souvislosti se 40. výročím PO SSM... a uvedl, že se mladí lidé musejí daleko aktivněji podílet na sociálním a ekonomickém rozvoji naší společnosti*“. Přestože právě na setkání komunistů z průmyslové sféry by měla být projednávána témata spíše související s problémy výroby a hospodářství, mládež se stala prioritou a závěrečná diskuse „*byla orientována především na zvýšení úrovně práce s mládeží*“.²⁶

²³ Téměř 45 % účastníků byli mladí lidé do 25 let (41 % do 40, 13 % do 60, 2 % nad 60 let) In: OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994, s. 62.

²⁴ Blíže viz např. VANĚK, M. a kol.: *Ostrůvky svobody*, Olomouc 2002.

²⁵ *Nové Klatovsko* 1989, č. 4, s. 1.

²⁶ Tamtéž.

Zatímco se stranické orgány staraly především o problémy politického rázu, orgány státní správy věnovaly svou pozornost spíše praktickým věcem, které měly rovněž nemalý vliv na budoucí pád režimu.

V již zmiňovaném vydání *Nového Klatovska* z 27. ledna 1989 nebylo ústředním článkem jeho první strany zmiňované prohlášení náčelníka Svazarmu k dění v Praze (ten se nacházel až ve spodní části) ale článek „*Výzva z Klatov*“. V něm se Rada MěstNV v Klatovech a předsednictvo městského výboru Národní fronty přihlásily k plnění výzvy vlády ČSR, která vyhlásila rok 1989 rokem péče o životní prostředí, čistotu a pořádek.²⁷

Výzva Rady MěstNV v Klatovech a předsednictva městského výboru NF je vedle svého neobvyklého umístění hodna pozornosti hned ve dvou směrech. Jednak výběrem tématu a zároveň i dikcí, kterou se výrazně liší od všech dosud publikovaných politických prohlášení. Tyto rozdíly zároveň ukazují diferencovanost politického systému v Československu před rokem 1989.

Dosud opomíjené téma – ekologie – bylo prakticky přes noc povýšeno na politickou prioritu městských orgánů – na rozdíl od orgánů stranických, které v tomto čísle *Nového Klatovska* svou pozornost zaměřují jen na průmyslovou výrobu: „*Jde o to, aby se... ekologická hlediska stala běžnou normou našeho každodenního života.*“²⁸

Od běžných stranických prohlášení se výrazně liší i svou neideologičností – jedná se o řešení věcného problému. Cílem je, aby se ekologie stala „...zákonem, který bude předznamenávat každou práci na všech úsecích našeho života“. Otázka životního prostředí je ale přesto součástí „politiky“ ve smyslu správy věcí veřejných,²⁹ není samoučelná. Cílem prosazování ekologických hledisek je, „*aby se všechna města a obce staly přívětivým domovem*“.

Pro jeho nepolitičnost svědčí fakt, že v celém článku chybí jakákoliv zmínka o socialismu, komunistické straně či její vedoucí úloze, nebo apel na socialistickou morálku a politickou vyspělost našeho lidu. Nesetkáme se zde ani se slovem lid. Naopak zde rezonuje termín občan. Chybí také obecně deklarovaná spokojenost s dosaženými výsledky – charakteristickým prvkem prohlášení je naopak nespokojenost se stávající situací životního prostředí.³⁰

²⁷ O významu, který redakce listu a potažmo i jeho autoři tomuto článku věnovali, svědčí nejen jeho poloha uprostřed první strany, ale též jeho silné orámování. Toto zvýraznění je o to překvapivější, jestliže problematika životního prostředí dostala tímto způsobem přednost před politicky důležitějším prohlášením klednovým událostem v Praze.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Autor vychází z Duvergerova rozdělení politické vědy na vědu o státu a vědu o moci, in: ŘÍCHOVÁ B.: *Úvod do politologie*, Praha 2002, s. 18.

³⁰ Klatovy přitom byly považovány za město s dobrým stavem životního prostředí, které netrpělo vážným narušením ekosystému, exhalacemi apod. jako například severní Čechy.

Prohlášení se nese ve výrazně občanském duchu – směřuje k osobní zodpovědnosti každého za stav životního prostředí ve městě. Jiný je také jazyk. Na jednu stranu je věcný, nejsou použity jednoduché ideologické fráze. Na druhou stranu pozitivně „mobilizuje“ občany apelem na jejich zájem o obec, aby se stala „*přívětivým domovem*“. Svou roli sehrává i silný klatovský patriotismus – osud a stav města nebyl jeho občanům a ani jeho předlistopadovým představitelům lhostejný.

Prohlášení dále působí objektivně – nevyhýbá se kritice, popisu současných ekologických problémů i společenských nedostatků, které se projevují i v horší kvalitě životního prostředí: „*Se stavem, který mnohde v našem městě převládá, nemůžeme být spokojeni. Vidíme mnoho nepořádku, projevů nezájmu a lhostejnosti i necitlivého vztahu k prostředí, jež nás obklopuje.*“

Nejsou nabízena laciná a rychlá řešení. Špatný stav se mění „*postupně*“, pro změnu je nezbytná osobní angažovanost každého občana bez rozdílu politické příslušnosti. Projev není stavěný jen na efekt, není přehledem „*slibů, hezkých slov a plánů*“, před nimi naopak varuje. Zatímco pozornost orgánů KSČ přitahovala politická témata související s výkonem moci – přestavba, činnost „*protisocialistických sil*“, mládež, zahraničněpolitická situace apod., zájem orgánů města byl zaměřen na naprosto praktické věci, související s běžným životem občanů. Právě místní orgány tak zůstaly alespoň do určité míry nositeli „*politiky*“ jako správy věcí veřejných bez ohledu na charakter režimu, ve kterém ji vykonávaly.

Řešení věcných problémů se stalo kontinuem, které propojilo před- a polistopadové poměry – včetně osobností státní správy, které ji v obou obdobích zajišťovaly – například paní Růžena Zýková,³¹ sekretářka na Městském národním výboru, či Maxim Kloud na ONV.

Zájem o životní prostředí zaplňoval stránky *Nového Klatovska* po celý rok a kulminoval právě v období listopadových událostí. Na jaře 89 ale byl zatlačen „*velkou*“ politikou. Jednoznačným politickým „*hitem*“ se staly lednové události v Praze.

Nikdo nesmí narušovat naši práci

První oficiální reakcí na ně bylo usnesení Okresního výboru KSČ, který na svém zasedání koncem ledna přijal stanovisko k „*nedávným protistátním akcím v Praze*“. Zveřejnilo jej *Nové Klatovsko* pod titulkem: „*Nikdo nesmí narušovat naši práci: Se znepokojením a rozhořčením jsme sledovali aktivizaci protisocialistických skupin, které se*

³¹ Paní Růžena Zýková byla a dodnes je sekretářkou předsedy MěstNV, respektive starosty města Klatov, funkčně „*přežila*“ již 5 představitelů města. Maxim Kloud zastával v roce 1989 funkci tajemníka ONV, do zrušení Okresního úřadu Klatovy zde pracoval ve vedoucích funkcích.

pokoušely ve dnech 15.–19. ledna 1989 zneužít 20. výročí sebevraždy Jana Palacha, a řadou provokací na Václavském náměstí v Praze narušit pořádek a zorganizovat protistátní a protispolečenská vystoupení, která měla vyjadřovat masový nesouhlas se současnou politikou KSČ a socialistického státu. “ Nejvyšší stranický orgán okresu se vyjádřil i k charakteru zásahu, když ocenil „... rozhodnost, ale také organizovanost, které vedly k rychlému a účinnému obnovení klidu a pořádku. “³²

Možná nejdůležitější významovou část prohlášení tvořil závěr: „*Spontánně vyjadřovaný nesouhlas s provokacemi a rozhodný postup při jejich eliminaci posiluje autoritu strany a státních orgánů a potvrzuje, že pracující tohoto státu již nikdy nedovolí opakování krizových let 1968 až 1969.*“ Rok 1968 byl tedy stále živý. Zdeněk Vrba v této souvislosti ještě zdůraznil, že se „*...nepřátelé socialismu snaží o návrat do starých poměrů*“.

Přestože lednové demonstrace organizovaly opoziční skupiny, jejichž program myšlenky roku 1968 neobsahoval, a 45 % účastníků byli mladí lidé do 25 let, trvali klatovští komunisté na hrozícím nebezpečí „*návratů do starých poměrů*“ a „*opakování krizových let 68 – 69*“.

Pozadu nezůstaly ani orgány města a okresu. Ve stejný den, 23. února, přijala společná zasedání ONV a okresního výboru NF a pléna MěstNV a městského výboru NF svá vlastní prohlášení. Ta měla být původně – vzhledem k době konání – především oslavou „*únorového vítězství pracujícího lidu*“ (převzetí moci komunisty v únoru 1948 – tedy klíčového ideologicko-historického mezníku československého komunistického režimu): „*My, účastníci společného zasedání MěstNV a MěstVNF v Klatovech, se s hrdostí hlásíme k pokrokovému odkazu Vítězného února 1948, kdy zvítězil pracující lid pod vedením KSČ nad reakcí. Projevujeme hlubokou úctu ke všemu, co bylo vytvořeno obětavou prací dělníků, družstevních rolníků a tvůrčí inteligence v období více než 40leté socialistické výstavby.*“³³

Lednové události ale byly natolik významné, že zabraly celý zbytek prohlášení (a co do věnované pozornosti dokonce překonaly události únorové): „*Jsme znepokojeni narůstající protispolečenskou aktivitou jednotlivců a skupin, které v poslední době vyvíjejí neodpovědnou činnost, která směřuje k narušení klidu, pořádku a bezpečnosti... Stavíme se plně za důsledné uplatnění a použití všech platných zákonů proti protisocialistickým skupinám.*“ I poslanci a členové MěstNV a MěstV NF se dále postavili za svolání ÚV KSČ k 41. výročí „*Vítězného února*“.

Nejzajímavější částí je ale závěr: „*Prohlašujeme jednoznačně, že spojujeme své osudy se socialistickou perspektivou, která je zárukou trvalého života v míru a dalšího*

³² *Nové Klatovsko* 1989, č. 5, s. 2.

³³ SOKA Klatovy, fond Zápis z plenárních zasedání MěstNV Klatovy 1989, nestr.

společenského pokroku. “ Tato slova chyběla jak v podobném prohlášení pléna ONV, tak i OV KSČ. Byla-li „lidovou iniciativou zdola“, snažící se ještě o vyšší míru podpory než byla požadovaná (Klatovy by se tak „nahore“ zapsaly jako zvláště loajální, což jim mohlo vynést nejen politickou přízeň, ale možná především větší subvence pro rozvoj města), nevíme. Ale fakt, že členové pléna veřejně deklarovali spojení svých osudů s další perspektivou socialismu v ČSSR, o něčem vypovídá. Řečeno s politologem Jiřím Kuncem (a Dankwartem Rustowem), jestliže by to bylo samozřejmostí, nebylo by třeba tuto věc explicitně zdůrazňovat (byl by to: „fakt objektivní a nezpochybnitelný, to znamená tichý, o němž se nehovoří“³⁴). Naopak „hlasité deklarace jsou varováním“ a jejich autoři si jejich pravdivostí většinou nejsou jisti. A tak prohlášení, které mělo posílit stávající komunistický režim zároveň vypovídá o jeho slabínách a nedůvěře v jeho další trvání – a to dokonce i mezi jeho příslušníky.

Ve stejném duchu se nese i prohlášení poslanců ONV a členů OV NF. Pasáže o únoru 1948 zcela chybí, zato je vyjadřován „*nesouhlas s vystoupením zfanatizovaných protisocialistických skupin v uplynulých dnech v Praze*“ a podpora zásahu státních orgánů „*ke sjednání pořádku*“. Jeho součástí (stejně jako v případě prohlášení městských orgánů) je tzv. „klidová vložka“: „*k plnění náročných úkolů potřebujeme klid, abychom mohli postupně realizovat řešení úkolů přestavby.*“ Groteskně pak působí opět závěr: „[Potřebujeme klid], ... *abychom mohli přispět k uskutečňování demokratizačních přeměn v naší socialistické společnosti.*“

V únorových i březnových číslech *Nového Klatovska* pak vycházely na prvních stranách „spontánní“ ohlasy na svolání předsednictva ÚV KSČ k 41. výročí Vítězného února od institucí i jednotlivců. Vycházely pod titulky: „*Stop narušitelům pořádku*“, „*Především poctivou prací*“, „*Přispějeme prací*“ apod. Svým obsahem tak naplňovaly prohlášení OV KSČ k lednovým událostem: „*Spontánně vyjadřovaný nesouhlas s provokacemi a rozhodný postup při jejich eliminaci posiluje autoritu strany a státních orgánů*“.³⁵ Otištěné reakce opravdu nenechávaly nikoho na pochybách: „*Rozhodně odsuzujeme jakékoliv snahy mařit proces demokratizace a přestavby vyvoláváním neklidu a narušováním veřejného pořádku.*“³⁶

Zajímavý byl výběr organizací – je otázkou, zda byly opravdu spontánní nebo zda byly podrobeny nějaké formě výběru. Stejně jako sérii spontánních prohlášení odsuzujících „protisocialistické skupiny“ zahájili představitelé Svazarmu, štafetu převzaly závodní jednotky Lidových milicí. V obou případech branné složky, úzce personálně propojené

³⁴ KUNC, J., DVOŘÁKOVÁ, V.: *O přechodech k demokracii*, Praha 1994, s.19, RUSTOW, D.: *Transitions to democracy*, in: *Comparative Politics*, 1970, č. 2, s.337–363.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ *Nové Klatovsko* 1989, č. 9, s. 1.

s komunistickou stranou, jejichž názor byl v tomto směru opravdu spontánní a nenechával „protisocialistické síly“ na pochybách: „*Ubezpečujeme všechny občany, orgány a organizace KSC, že budeme plně stát na pozicích socialismu, rozhodně vystupovat při potřebě udržení klidu a pořádku.*“³⁷

Symbolickým výrazem „*jednoty strany a lidu*“ byla manifestace k 41. výročí „Vítězného února“ 25. 2. na klatovském náměstí. Hlavní projev přednesl předseda ONV v Klatovech Jan Mraček. I on měl stejné ústřední téma. Po krátké vzpomínce na historické výročí „*porážky buržoazie a vítězství socialismu*“, z něhož „*čerpáme historický odkaz*“, se i Jan Mraček zaměřil na „*aktivizaci reakčních sil, jejichž pravé cíle se projeví na nedávných provokativních vystoupeních v Praze*“. „*Zpochybňování výsledku práce poctivých lidí, vyvolávání a šíření, domnělá nevýhodnost orientace na SSSR, to je základna, na které se sjednocují reakční síly, hesla, kterými se snaží manipulovat zejména s mladou generací.*“³⁸ Odpověď na „*aktivizaci reakce*“ čerpal předseda ONV právě z únorového odkazu, resp. z Gottwaldova výroku „*Republiku si rozvracet nedáme*“.

Také v závěrečném prohlášení manifestace na počest 41. výročí „*únorového vítězství*“ bylo zdůrazněno: „*Poučení událostmi historického vývoje znovu při dnešní příležitosti prohlašujeme jednoznačně, že spojíme své osudy se socialistickou perspektivou, která je zárukou trvalého života v míru a dalšího společenského pokroku.*“ Stejná slova – a nevyřčené obavy o další budoucnost režimu – zaznívají během dvou dnů již podruhé. Lednové události tak dosáhly neočekávaného vedlejšího efektu. Přestože byly demonstrace potlačeny, vyvolaly u mocenské elity všech stupňů strach „*o další osud socialismu v naší zemi*“ (a tím také o jejich mocenské postavení). Reakcí na tento strach bylo horečné úsilí odsoudit počínání a projevy opozice a zabránit opakování podobných akcí.

Tím ale vznikl paradox, který měl přesně opačný účinek: Čím více odsuzoval režim opozici, tím více ji posiloval – ona a její akce byly *raison d'être* drtivé většiny stranických projevů, rezolucí a stanovisek. Svým způsobem se kritika opozice³⁹ stala hlavní náplní stranické činnosti. Palachův týden tak byl mimořádně úspěšný – opozici se podařilo vnutit vládnoucí moci téma – lidé, kteří dosud neměli o činnosti „protisocialistických sil“ ani tušení, byli každý den zásobováni informacemi, byť kritickými a ideologicky zabarvenými. Už to ale muselo k činnosti (a vlastní existenci) disentu přilákat pozornost i dosud neznalých občanů, nehledě na obecně panující skepsi a nespokojenost jak s politickou nesvobodou, tak vzrůstajícími hospodářskými potížemi. Již tak nepříznivou situaci zhoršili představitelé

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Jakkoliv je tento termín sporný – viz OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

režimu, když obvinili disent, že „... si za svůj cíl vytkli změnu společenského zřízení u nás a návrat k předmnichovským poměrům buržoazní demokracie.“⁴⁰ Sami tak vytvořili dojem, že zde existuje politická opozice, která usiluje o získání politické moci (což bohužel nebyla až do listopadu 1989 pravda).

Pro budoucí činnost opozice se tak vytvářela obrovská základna jejích potencionálních sympatizantů, která pak byla využita v listopadových událostech. Zcela paradoxně byla pro opozici nejlepší reklamou právě horečná činnost KSČ, mající za cíl její odsouzení a diskreditaci v očích československých občanů.

Mládež

Dalším velkým tématem byla mládež a její velký podíl na Palachově týdnu, který vyvolával u funkcionářů klatovského okresu obavy. „*Mladí lidé často podléhají názorům, které jsou do společnosti vnášeny jak vnějším, tak i vnitřním nepřítelem. Podléhají vlivu společenské kritiky, která je často vyvolána malichernými důvody, často pro nedostatek některého zboží na trhu či obsahem některých zveřejněných faktů o nesprávném postupu funkcionářů strany jak u nás, tak i v Sovětském svazu.*“⁴¹ Funkcionáři OV KSČ tedy hledali cestu, jak tomu zabránit.

Na mládež mělo být působeno především ideově: „...*osobním příkladem starších, přesvědčivostí argumentace, trpělivostí a především výchovou k práci, při níž se formují i základy socialistického vlastenectví a internacionalismu.*“ Důležité místo mělo samozřejmě socialistické školství: „*Lednové události v Praze nás důrazně upozornily, jak složitý je vývoj a proces výchovy mladého socialistického člověka. Je zřejmé, že v našich školách nemůže jít jen o výuku, ale i o vzdělávání charakteru mládeže a utváření jejího světového názoru.*“⁴² Více se měly zdůrazňovat příklady naší revoluční historie a pokrokové tradice. Nedílnou součástí výchovy mládeže měla být i „branná výchova“.

Břežnové zasedání OV KSČ uložilo ředitelce základní školy v Plánické ulici v Klatovech, aby prověřila „*názorovou hladinu 7. a 8. tříd na negativní projevy nepřátelských sil vyskytujících se v naší společnosti*“. Průzkumu se zúčastnilo téměř 220 dětí ze dvou klatovských škol a byl doplněn o 72 žáků 1. ročníku SOU v Klatovech. 197 dětí uvedlo, že považuje Československo za svůj domov (jen 3 děti by tu nechtěly žít) – stejně jako u SOU. Na otázku, co se jim nelíbí v naší republice, odpověděly v souladu s většinovým míněním ve

⁴⁰ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č.5 ze zasedání OV KSČ 22. 3. 1989, s. 56.

⁴¹ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ 22. 3. 1989 – projev člena PKV KSČ Josefa Hochmana.

⁴² *Nové Klatovsko* 1989, č. 12, s. 1.

společnosti: Na prvním místě kritizovaly znečišťování životního prostředí, dále špatné vztahy mezi lidmi, alkoholismus, ale také špatnou kvalitu zboží (již v 8. třídách!), jeho nedostatek, malý zájem o život mladých lidí a také „[opomíjenou] úlohu americké armády při osvobození“. Podobné výsledky vyplynuly i z průzkumu mezi žáky SOU – jen se změnilo (vzhledem k vyššímu věku) pořadí – na prvním místě bylo kritizováno zboží v obchodech jako nemódní, nekvalitní a drahé. Zlepšení by podle respondentů měly přinést větší postihy za poškozování životního prostředí, korupce, ale také „změny v řízení státu a ekonomiky“.

Zajímavé jsou také odpovědi patnáctiletých na politické otázky. Tak například na otázku „Znáš jiné skupiny mládeže, než je PO SSM?“ uvedlo 6 žáků základních škol Chartu 77, 2 dokonce České děti a dále byli zmiňováni „satanisté“. U učňů už 10 % znalo „nelegální skupiny“. Jen 3 děti z téměř 300 nevěděly, k jakým událostem došlo v lednu v Praze – ve 2 případech se dokonce objevil názor, že to připomíná rok 1968. O vysoké míře zájmu o politiku v české společnosti svědčí to, že jen jeden žák uvedl, že o lednových událostech neslyšel. Mluvílo se o nich doma, ve škole i mezi kamarády.

Informace získávali především z rádia (pětkrát se objevila odpověď Svobodná Evropa), z novin, televize a také od příbuzných a známých z Prahy (!). Na otázku, co bys dělal v podobné situaci, 18 žáků vůbec neodpovědělo, 7 by akci sledovalo, 61 nevědělo, jak by se zachovali (asi by odešli), 55 by se vůbec neúčastnilo, 3 by upozornili Státní bezpečnost a s výjimkou 2 by všichni ostatní šli demonstrovat také (ti dva se báli potrestání). Po tomto šokujícím zjištění – kdy si režim nemohl být jist ani chováním nejmladší generace – se od průzkumu mezi staršími studenty SOU raději upustilo.

Hledali se také „viníci“ tohoto stavu. Vedle působení zahraniční propagandy a „antisocialistických sil“ na mládež to byla z pohledu KSČ rocková hudba, kterou „vyznává asi třetina naší mládeže“ a koncerty rockových skupin: „Tyto koncerty jsou někdy příležitostí k vystoupení jednotlivců i skupinek proti naší společnosti.“⁴³ Řešením mělo být zpřísnění povolovacího řízení vystoupení, zejména kapel z jiných okresů. Kritizována byla i Československá televize a rozhlas, které „...někdy popularizují hudební skupiny, s jejichž koncerty nemáme v našem okrese dobré zkušenosti“.

Na Klatovsku tak vyvrcholil odpor členů KSČ k projevům tzv. nové vlny⁴⁴ rockové a punkové hudby. Její radikální odmítnutí ale vedlo ke střetu mezi klatovskými komunisty a českým ÚV SSM, který se kritizovaných kapel zastal: „Pokud se týká souboru ‚Hrdinové nové fronty‘, soubor hrával opravdu styl blízký se punku, což však není důvod podobné skupiny zakazovat. Myslíme si, že je nutné najít dialog s mladými lidmi, kteří se zajímají o heavy

⁴³ *Nové Klatovsko* 1989, č. 5, s. 1.

⁴⁴ VANĚK, M. a kol.: *Ostrůvky svobody*, Olomouc 2002.

metal nebo punk. V opačném případě si najdou příležitost jinde a možnost přímého působení na ně nebude možná.“⁴⁵

Správnému výchovnému působení se asi vyhnulo také 20 branců na jarních odvodech, kteří měli natrženou nebo zcela vytrženou stranu 17 (a 18) občanského průkazu. „*Po dotazu těchto chlapců... je teda řečeno tolik, že je to teda vyjádření protestu anebo nesouhlasu s politikou strany a s politikou 17. sjezdu.*“⁴⁶ (Jednalo se o učně středních odborných učilišť v Sušici a Plzni – SOU stavební).

„Problém mládeže“ ale zasahoval přímo do činnosti KSČ. Ve zprávě o vývoji stranického života, předložené březnovému zasedání OV KSČ, se mimo jiné píše: „*Projevují se problémy s přijímáním nových kandidátů... V roce 1988 se nepodařilo naplnit záměr rozvoje členské základny o 73 kandidáty. Analýza ukazuje, že tento stav je ovlivňován především těmito faktory:*

nedostatečnou přípravou mladých lidí pro vstup do KSČ (malá příkladnost komunistů),

celkovou vnitřní a mezinárodní situací, kdy řada mladých lidí se v současných podmínkách obtížně orientuje,

postupujícím procesem přestavby a demokratizace společnosti spojeným s nedůvěrou v reálnost přestavby.“⁴⁷

Navrhovaná řešení jsou příznačná pro mentalitu tehdejšího stranického vedení. Například tajemník krajského výboru KSČ Burian viděl řešení v „*...prohloubení ideologické práce, zejména směrem k mládeži, a neustálém upevňování vedoucí úlohy a jednoty strany*“.

OV zasedá

22. 3. 1989 se opět konalo zasedání OV KSČ.⁴⁸ To mělo na programu zhodnocení splnění plánu za uplynulý rok 1988. Zatímco parametry pro průmysl a zemědělství se splnit podařilo, sami komunisté přiznali, že „*bytová výstavba vázne*“. Místo plánovaných 860 bylo dokončeno jen 623 bytů, což byla pro klatovský okres, dlouhodobě sužovaný nedostatkem bytů, především ve vlastních Klatovech, špatná zpráva.

Okres vzhledem ke své pohraniční poloze patřil z hlediska vybavenosti službami, bytovým fondem, nabídkou perspektivních pracovních míst, nabízeným sortimentem zboží apod. k oblastem dlouhodobě zanedbávaným a ani spíše proklamativní programy vlády na

⁴⁵ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 6 ze zasedání OV KSČ 14. 6. 1989, s. 146.

⁴⁶ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ 22. 3. 1989, s. 42.

⁴⁷ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ 22. 3. 1989, s. 100.

⁴⁸ *Nové Klatovsko* 1989, č. 13, s. 1.

pomoc přihraničním oblastem situaci nezlepšily. Komplikací navíc byla existence hraničního pásma a dislokace velkého množství armády – velení divize v Sušici, 3 útvary v Klatovech, rozsáhlý areál v Janovicích. Ta pro uspokojení potřeb svých vojáků, především důstojníků, odčerpávala značnou část už tak malých zdrojů, které měly být využity pro civilní sektor – především se to týkalo bytové výstavby, kdy nově postavené byty byly přednostně a v masové míře přidělovány právě příslušníkům ozbrojených sil. I z tohoto důvodu existoval silný odpor k armádě a její příslušníci byli nuceni čelit osobní kritice i anonymům.

Pod vlivem lednových událostí i vývoje v socialistických státech byly ale prakticko-politické otázky odsunuty stranou.

Obecně charakterizuje všechna vystoupení členů OV silný konzervativismus. Samo zasedání se odvíjelo v duchu hesla: Přestavba je pokračováním „Února 1948“. Toto datum prostupovalo jako „světly bod“ celým zasedáním (stejně ale jako rok 1968 – ovšem s opačným znaménkem). Přestavba a s ní spojená demokratizace byly chápány jen jako kosmetická – minimální korekce jinak zcela správného čtyřicetiletého vývoje, kde jediným rušivým elementem byly události v roce 1968.

Obecné politické proklamace, které odsuzovaly činnost „antisocialistických sil“ a vyzdvihovaly úspěchy budování socialismu v uplynulých 40 letech, ale nemohly zakrýt postupně rostoucí obavu z dalšího vývoje jak v Československu, tak v ostatních státech sovětského bloku, včetně Sovětského svazu.

Představitelé prakticky všech zájmových skupin v OV KSCŽ neskrývaly svoje rozpaky:

Předseda ONV Jan Mraček vystoupil s ostrou kritikou usnesení ÚV KSSS k zemědělství z posledního pléna: *„Jako komunista, který se podílel na socializaci vesnice, budování JZD a přímo řízení JZD jsem byl uražen analýzou, která byla udělaná, protože to neodpovídá mým vlastním zkušenostem, které jsem měl a zvláště ne na jednom místě, v nejlepší kolchoze v Sovětském svazu... každý si musí řešit svoje problémy – i soudruzi v Sovětském svazu, ale nevyrovnám se s rozpouštěním kolchozů“*. Byť i jen úvaha o obnově soukromého sektoru v zemědělství, jehož likvidace byla v ČSSR jedním z pilířů „budování socialismu“, vyvolávala v řadách československých komunistů radikální nesouhlas – a to platilo pro soukromé podnikání obecně – včetně služeb. *„Naopak, na zemědělství můžeme ukázat, že socialistické zemědělství dokáže svůj úkol splnit.“*⁴⁹

Po „zemědělcích“ vystoupili zástupci vojáků. Otokar Pasker ve svém příspěvku seznámil *„nejvyspělejší komunisty okresu“* s rozhodnutím Rady obrany státu o částečném snížení počtu osob a výzbroje a reorganizaci ČSLA v rámci okresu. To vzbudilo v klatovské

⁴⁹ SOKA Klatovy, fond OV KSCŽ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSCŽ v Klatovech 22. 3. 1989.

veřejnosti naděje, že se alespoň část armády z okresu stáhne. Ty se ale vzápětí ukázaly liché: „*Chci o tom hovořit proto, že zde panuje mnoho nejasností mezi veřejností způsobených netřídním, částečně pacifistickým hodnocením současné vojenskopolitické situace a nepochopením zásad vojenské doktríny socialistických států... To se projevuje zvýšeným počtem zatím slovních útoků, urážek vůči vojákům z povolání a jejich rodinným příslušníkům.*“⁵⁰ Jednotlivé projevy veřejnosti pak vedou k narušení jednoho ze základních principů budování ČSLA, „*jednoty armády a lidu*“.

Otakar Pasker (a s ním i řada jeho kolegů) odmítl vzít na vědomí také skutečný stav mezinárodních vztahů – především probíhající proces odzbrojování, který měl za cíl odstranit vojenské napětí mezi oběma bloky. Tomu mělo napomoci i neoznačování druhé strany jako případného agresora. Jeho pohled je jiný: „*...jestliže existují dvě různé antagonistické soustavy, je potencionálním protivníkem jednoznačně Západ... Z historického hlediska od dob krále Dagoberta přicházel nepřítel vždy ze západu a historicky je možno dokázat, že naše národy se musely bránit vždy na západě naší vlasti. Chtěl bych s tím vzpomenout i 50. výročí ČSSR [?] a snahy revanšistů na západě zpochybnit jejich odpovědnost za statisíce mrtvých, nejlepších příslušníků našich národů.*“

Závěr jeho vystoupení byl jednoznačný: „*Snížení počtu útvarů a jednotek se našeho svazku, ale ani ostatních v západních Čechách netýká.*“ Krize důvěry veřejnosti vůči režimu se dále prohloubila.

Krize ve straně

V souvislosti s lednovými událostmi kritizoval tajemník KV KSČ Josef Hochman na březnovém zasedání OV některé členy strany za nedostatek odhodlání bojovat proti nepřítelům socialismu. Právě represe spolu s vyzdvihováním dosažených úspěchů budování socialismu pod vedením KSČ měla být podle Hochmana receptem na posilování autority strany u široké veřejnosti (spolu s „*důsledným uplatněním Gottwaldova hesla ‚Čelem k masám‘*). Ideálem bylo „*spojení strany a lidu*“.

Jeho kritika nebyla ojedinělá – události Palachova týdne ukázaly, že dlouhodobá krize společnosti zasáhla i samu KSČ. Silně ohrožena byla její akceschopnost a podpora rozhodnutí stranických orgánů zdola, především v podobných krizových okamžicích.

I mezi členy strany se objevovaly dotazy, „*Proč nás předstihl kapitalismus ve vývoji?*“, „*Plní volba ředitelů své poslání, když navrhované kandidáty na funkci ředitelů*

⁵⁰ SOKA Klatovy, c.d.

státních podniků většina pracujících nezná? “ či „Jaká byla úloha americké armády v západních Čechách?“, která byla po 40 let přísně tabu.

Klesal zájem o vstup do strany, a to i mezi dětmi z komunistických rodin. Obecně panovala neochota členů KSČ zapojovat se do funkcí ve straně i NF. Prohlubovala se názorová divergence nejen mezi členy KSČ a společností, ale i mezi řadovými straníky a stranickými funkcionáři. Jejich řešením byl jen apel na platnost demokratického centralismu (a vyloučení těch, kteří zpochybňují stranická usnesení). N nejen pro československou společnost, ale i pro samotnou KSČ se s demokratizací (neřku-li demokracií) nepočítalo.

Projevem krize ve straně byly i rostoucí obavy mezi jejími členy: *„Často se setkáváme u starých komunistů s obavami o politický vývoj v naší zemi a někdy je máme i my sami.“* Vedoucí straníckí funkcionáři si ale věděli rady: *„Záleží jen na nás, na práci komunistů. Rozvineme-li takovou práci, jaká se projevovala v komunistické straně v období Února 48, nemusíme mít o budoucnost strany v socialistické společnosti žádné obavy.“⁵¹*

Realita ale byla jiná. Provolání ÚV KSČ právě k 41.výročí „Února 48“ podpořilo na klatovském okrese jen 15 % pracovních kolektivů v průmyslu (23 % ze školství a 71 % v zemědělsko-potravinářském sektoru!). Strana tak ztrácela (nebo už ztratila) podporu ideologicky i početně nejvýznamnější skupiny obyvatelstva – dělníků (a zaměstnanců průmyslové sféry). Klatovy tak kopírovaly vývoj v celé republice.⁵²

Vedoucí funkcionáři KSČ i nadále nehodlali na dosavadním kursu nic měnit: *„Rozhodujícím úkolem v současném období je posílení autority stranických organizací a prohloubení vedoucí úlohy. V žádném případě nesmíme ustupovat před tendencemi pravicových sil prosadit se v rámci demokratizace do přímého vlivu na veřejné dění. Cesta je jediná. O linii strany a její správnosti přesvědčit především komunisty a s jejich pomocí i celou veřejnost.“⁵³* *„Vytvořit takovou situaci, aby bylo zřejmé, že komunisté i nestraničká veřejnost stojí za politikou komunistické strany.“⁵⁴*

To byl pro českou veřejnost příliš náročný úkol. Tak například právě tajemník KV KSČ Josef Hochman při rozboru příčin zpoždování bytové výstavby navrhol následující postup: *„...rozhodující je řídicí činnost, politická práce na stavbách, kde by měly být zřizovány dočasné stranické skupiny“* – a ty by pak svým ideovým působením pomohly *„posunout věci vpřed“*. Tento návrh by obstál v období před 40 lety – pro problémy moderní české společnosti už nestačil.

⁵¹ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ v Klatovech 22. 3. 1989, s. 57.

⁵² Tamtéž, s. 58.

⁵³ Projev vedoucího tajemníka OV KSČ Zdeňka Vrby, SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ v Klatovech 22. 3. 1989, s. 86.

⁵⁴ Projev tajemníka KV KSČ Josefa Hochmana, SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ v Klatovech 22. 3. 1989, s. 56.

O tom svědčí i ohlasy na lednové události mezi klatovskou veřejností, zveřejněné na březnovém zasedání OV. „*V průběhu ledna byly tyto akce jednoznačně odsuzovány. Vlivem vysílání západních sdělovacích prostředků se však v poslední době objevují tendence vyjadřující příliš tvrdý zákrok pořádkových sil.*“ A co bylo pro režim ještě horší, i na klatovském okrese „*se tyto názory objevují zejména mezi středoškolskou a učňovskou mládeží*“.

Ne příliš optimistické bylo také zjištění, že se „*projevuje značný vliv západních sdělovacích prostředků, zejména vysílání rozhlasových stanic a západoněmeckých televizních společností. V této souvislosti jsou vznášeny připomínky k lepší informovanosti našimi sdělovacími prostředky... za pravdivé jsou uznávány pouze zprávy západních sdělovacích prostředků.*“⁵⁵

Ekonomika a politika

Zatímco v politice přetrvávaly normalizační postupy, v ekonomice vypadala situace v prosazování „demokratizačních“ mechanismů lépe. Příkladem mohou být první pokusy o volení, tedy nikoliv prosté jmenování ředitelů a rad pracovních kolektivů nově vznikajících státních podniků. V březnu 1989 proběhla ředitelská volba a volba rady pracovního kolektivu shromážděním delegátů 11 závodů státního podniku Mlékárenský průmysl Klatovy, jednoho z klíčových na okrese Klatovy. Byl to pravděpodobně první experiment toho druhu, a proto mu také věnovaly stranické orgány přiměřenou pozornost. Shromáždění se zúčastnili zástupci KV KSČ, OV KSČ, ministerstva zemědělství. Samozřejmě, že již výběr kandidátů byl „po stranické linii“ předem dobře připravený a také účast vysokých stranických špiček okresu i kraje dávala tušit, že o svobodné volbě v opravdu demokratickém duchu asi hovořit nelze. Přesto to byla první vlaštovka. Už to, že byly volby tajné a fakt, že sice byl zvolen dosavadní ředitel podniku Jan Havelka, ale už jen 74,7 % a nikoliv 99,9 %, ⁵⁶ bylo určitým pokrokem.⁵⁷

Volby ředitelů ale byly jen jedním z mnoha kroků, kterými podniky měly na cestě přestavby projít. Březnové zasedání OV KSČ v této souvislosti konstatovalo, že: „*V současné době je zapotřebí zajistit úkoly související s urychlením komplexní přestavby společnosti, ustavováním státních podniků a jejich přechodem na podmínky samostatnosti, samofinancování a socialistické samostatnosti.*“⁵⁸ Takto pojatý program přechodu k samosprávě, byť socialistické, bohužel ve sféře politiky nenajdeme. Ekonomické problémy

⁵⁵ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ v Klatovech 22. 3. 1989, s. 156.

⁵⁶ *Nové Klatovsko* 1989, č. 13, s. 1.

⁵⁷ *Nové Klatovsko* 1989, č. 17, s. 1.

⁵⁸ Tamtéž, s. 2.

dosahovaly již takových rozměrů, včetně s tím rostoucí masové nespokojenosti obyvatelstva, že reforma byla nezbytná. Uspokojení alespoň základních životních potřeb občanů bylo alfou a omegou existence normalizačního režimu. Naproti tomu proti dosud uplatňované politice strany zatím stále protestovalo jen pár tisíc lidí, z „politického hlediska“ zanedbatelný počet, s nimiž si poradily bezpečnostní složky, které měl režim jednoznačně na své straně, a nebyl tudíž ničím a nikým nucen k provedení jakýchkoliv výrazných změn. Naopak v politické oblasti slovo reforma vzbuzovalo vzpomínky na reformní proces v roce 1968. A ten se už nikdy nesměl opakovat.

Volby

Hlavním politickým tématem dubna byly doplňovací volby do Sněmovny národů FS. Volby se konaly 20. dubna, a to ve volebním obvodu číslo 24, který zahrnoval okresy Klatovy a Domažlice. Dosavadní poslanec, Josef Havlín, rezignoval na poslanecký mandát kvůli svému jmenování velvyslancem v Polsku.

Prvním kandidátem byl Josef Mixán z Nýrska, druhým MUDr. Zdeněk Šos z Horšovského Týna. Oba samozřejmě členové KSČ – Josef Mixán, člen předsednictva OV KSČ v Klatovech, byl opravářem zemědělských strojů, MUDr. Šos, člen pléna OV KSČ v Domažlicích, primářem traumatologického oddělení domažlické nemocnice. Volební souboj obou kandidátů má zajímavou symboliku – proti sobě stojí představitelé profesí, reprezentujících vývojově odlišné typy společností – a v mnohém tak zobrazují situaci, v níž se česká společnost nacházela. Průmyslovou společnost reprezentuje zástupce dělnické profese, opravář strojů Josef Mixán, postindustriální, vzdělanostní společnost, založenou na službách a vysokém podílu inteligence, zastupuje MUDr. Zdeněk Šos. Pro tehdejší situaci české společnosti je z tohoto pohledu příznačné, že vyhrál Josef Mixán. Branou pro nástup vývojově vyššího typu postindustriální společnosti se stal až Listopad 1989 a nikoliv přestavba.

Svou roli mohla sehrát i „osmašedesátnická“ minulost MUDr. Šose, který se narodil v Klatovech a v roce 1968 se i veřejně angažoval. To byl pro klatovské vedení KSČ ještě v roce 1989 dostatečný důvod, aby se stal nežádoucí: „*Jmenovaný se osobně podílel v roce 1968 na organizování různých protisocialisticky zaměřených akcí v Klatovech,*“⁵⁹ zdůraznil předseda ONV Klatovy Jan Mraček na schůzi OV KSČ i na veřejné prezentaci obou kandidátů v kulturním domě Družba (pořádání této předvolební prezentace bylo vedle

⁵⁹ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 6 ze zasedání OV KSČ 14. 6. 1989, s. 155.

postavení dvou kandidátů novinkou těchto voleb). Také městská organizace KSČ v Klatovech protestovala proti Šosově kandidatuře na úrovni obou okresních výborů strany i KV KSČ.

Klatovští komunisté tak v praxi realizovali jednu z politických zásad kádrové práce v nových podmínkách, kterou přednesl vedoucí tajemník klatovského OV KSČ Zdeněk Vrba na jeho březnovém zasedání: „*Ani v nových podmínkách uplatnění tajných voleb, konkurzů si strana nemůže dovolit vzdát se svého vlivu na výběr rozmístování kádrů. Stranické orgány a organizace musí zabezpečit politickým vlivem, aby plnou podporu dostali ti, kteří nejen, že chtějí, ale dovedou a jsou schopni realizovat politiku strany a socialistického státu... jde o to, že nestačí jen vědět a umět, ale musí mít také odvahu, zejména chuť bojovat za politiku KSČ a upevňování socialistického státu.*“⁶⁰ Přestavba a demokratizace měla své výrazné limity.

20. 4. se k urnám dostavilo 95,74 %⁶¹ obyvatel a z nich 53,25 % dalo svůj hlas Josefu Mixánovi. MUDr. Zdeňka Šose podpořilo 43,74 %. Poslancem Sněmovny národů za okresy Klatovy a Domažlice byl tedy zvolen Josef Mixán. Vzhledem k politickému stanovisku OV KSČ v Klatovech by byla možná na místě otázka objektivity voleb. Důležitou roli sehrál také fakt, že větší okres Klatovy volil „svého člověka“. Zvolení „Domažličáka“ – ať už by byly jeho kvality jakékoliv – bylo pro „Klatováky“ horší variantou. Názor MUDr. Šose „*Myslím, že by se měly oba regiony rozvíjet souběžně, bez rivalry...*“⁶², tedy ve volbách neuspěl.

Období klidu: duben – červen 1989

Období od dubna do června 1989 se neslo ve znamení dokonalé politické idylly.

Na konci dubna proběhla ve městě velká oslava Dne pionýrů a zároveň 40 let Pionýrské organizace SSM za účasti vedoucího tajemníka OV KSČ, tajemníka OV NF i předsedy ONV. Ta měla být startem nové etapy ve výchově mladého socialistického člověka.

Optimistické heslo „*Za radost z tvořivé práce v míru*“ rámovalo oslavy 1. máje 1989. Oficiální zhodnocení bylo pozitivní: „*Nikomu nevadilo, že bylo poměrně chladné počasí. Také letos si na shromáždění podávali ruce lidé nejrůznějších povolání, aby společně vyjádřili svou touhu po míru i odhodlání podílet se činy na urychlení sociálně-ekonomického rozvoje naší společnosti.*“⁶³ Přestavba byla nejčastěji skloňovaným tématem vystoupení prvomájových řečníků – zmínky o činnosti protisocialistických sil chyběly. Na druhé straně závěrečná zpráva komise pro prvomájové oslavy už tak optimistická nebyla. Kritizován byl

⁶⁰ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 5 ze zasedání OV KSČ 22. 3. 1989, s. 64.

⁶¹ Před jejich konáním existovaly ze strany funkcionářů KSČ obavy, že „část občanů“ bude tyto volby bojkotovat (tamtéž, s. 88). Proto byl jako den D ustanoven čtvrtek – aby se voleb mohli zúčastnit i na víkend vyjíždějící chalupáři, „*abychom tak zabezpečili všechny místní občany, kteří jsou schopni se zúčastnit.*“ Tamtéž.

⁶² *Nové Klatovsko* 1989, č. 14, s. 2.

⁶³ *Nové Klatovsko* 1989, č. 18, s. 1.

nezájem, málo spontánní chování účastníků, nedostatečná výzdoba (jen 1 alegorický vůz) apod.

5. 5. se konala další manifestace, tentokrát „na počest 44. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou⁶⁴, 68. výročí založení KSČ a 40. výročí konání IX. sjezdu KSČ“, pořádaná OV KSČ, OV NF a ONV.

Třetí májovou akcí bylo uctění obětí 2. světové války 9. května u památníku Pod Valy. Všechny tyto manifestace byly využívány k vyzdvižení úspěchů budování socialismu během 40 let vlády KSČ – bytovou výstavbou počínaje a zmodernizováním průmyslu zdaleka nekonče. Přestavba pak měla být další úspěšnou fází budování socialismu. Nechybělo ani přiznání některých nedostatků. Tak vedoucí tajemník OV KSČ Vrba 5. května „zdůraznil, že v průběhu socialistické výstavby došlo i k nedostatkům a chybám.“ Zaznělo dokonce dosud netušené spojení „Přehodnocení minulého vývoje“, které však bylo uvedeno v jednoznačném kontextu: „Přehodnocení minulého vývoje však neznamená odmítání a zpochybňování všeho, co bylo lidským umem a poctivou prací vytvořeno.“⁶⁵

Ochabl také zájem stranických orgánů o činnost „protisocialistických sil“. Například ve vzpomínkovém úvodníku k 68. výročí založení KSČ „V čele pokroku“⁶⁶ zmínka o jejich činnosti či existenci zcela chybí. Tohoto výročí bylo naopak opět využito k vyzdvihování budovatelských úspěchů, kterých Československo právě pod vedením KSČ dosáhlo a díky přestavbě ještě dosáhne.

Pozornost klatovské veřejnosti ale byla upřena jinam. *Nové Klatovsko* upořádalo anketu, v níž se obyvatelé okresu mohli anonymně vyjádřit ke stavu služeb na okrese. Její výsledky nebyly radostné.

Výstava Elektronika – gastronomie – Zenit v kulturním domě Družba byla naopak příkladem toho, jak by to v zásobování a službách mělo vypadat. Na výstavě bylo k mání i jinak „podpultové zboží“, které v obchodech chybělo: „Velký zájem byl o prodej barevných televizorů, videomagnetofonů a videopřehrávačů.“ Nešlo jenom o nákup nedostatkového zboží. Tato výstava byla i prezentací technických novinek – videoprojekcí, využití výpočetní techniky, digitální hudby apod. Vedle hladu materiálního (včetně degustace vybraných lahůdek) tu existoval neméně silný hlad právě po všem moderním – technikou počínaje a módou zdaleka nekonče. Lidé si alespoň po dva dny konání výstavy užili „konzumu“ a snění o době, kdy se tyto jednorázové akce stanou běžnou záležitostí. Na rozdíl od oficiálních

⁶⁴ Paradoxně v den výročí osvobození města americkou armádou.

⁶⁵ *Nové Klatovsko* 1989, č. 19, s. 1.

⁶⁶ *Nové Klatovsko* 1989, č. 20, 19. 5., s. 1.

„povinných“ akcí se tato výstava těšila masovému spontánnímu zájmu klatovských občanů (navštívilo ji přes 4 000 občanů).⁶⁷

Koncem května uspořádal OV KSČ seminář o významu IX. sjezdu KSČ.⁶⁸ Z hlediska dosavadního výkladu historie nebyl ničím novým. Pozitivně hodnocena byla kolektivizace zemědělství, její důsledky pro klatovské zemědělce a ideová pevnost okresu v 50. letech. Lektoři, například vedoucí komise regionální historie Josef Šmíd, vyzdvihovali, jak se právě na Klatovsku strana vypořádala s třídním nepřítelem, jehož představitelé utíkali po únoru 1948 přes území okresu, i s místními odpůrci režimu. Ortodoxní komunistický pohled na dějiny přes proklamovanou demokratizaci nadále trval. Jeho neměnnost korespondovala s celkovou ochotou režimu ke změnám politického systému. I tady se objevila myšlenka, že je třeba využít zkušenosti z tehdejší doby pro přestavbu – zejména v přesvědčování lidí, v „masově politické práci“.⁶⁹

Pozornosti se nadále těšila otázka mládeže a její výchovy. Okresní výbor NF věnoval této tématice celé zasedání na konci května. Tajemník OV NF František Strnad „*zdůraznil nutnost komplexnější součinnosti rodiny, školy, pracovních kolektivů a společnosti při působení na výchovu mladé generace.*“ Strnad ve svém vystoupení zmínil i to, že „*ne vždy je vliv rodiny v souladu se zájmy celé společnosti.*“⁷⁰ což nebyl vzhledem k silným protirežimním náladám šťastný výrok. Zasedání bylo vzhledem k závažnosti tématu považováno za velmi důležité. Svědčí o tom účast vedoucího tajemníka OV KSČ Zdeňka Vrby, který ve svém závěrečném vystoupení ukázal význam „*socialistické výchovy mládeže*“: „*Výchova mladé generace se stala trvalou součástí politiky KSČ, socialistického státu, orgánů i členských organizací NF i v podmínkách našeho okresu.*“

Na tomto zasedání NF bylo také schváleno přijetí Českého svazu ochránců přírody.

Na počátku června navštívil Klatovy předseda komise pro stranickou práci KSČ v ČSR Karel Urbánek. Byla to první návštěva tak vysoce postaveného stranického funkcionáře na okrese v roce 1989. Do té doby si Klatovy „vystačily“ s vlastními zástupci v ÚV. Nebyla to ale návštěva poslední – Karla Urbánka vystřídala na srpnovém zasedání OV KSČ tajemnice téhož orgánu Hutterová.⁷¹

Hlavním tématem jeho vystoupení před plénem vybraných klatovských komunistů byla „*přestavba hospodářského mechanismu k zabezpečení dalšího rozvoje československé*

⁶⁷ *Nové Klatovsko* 1989, č. 21, 2. 6., s. 1.

⁶⁸ Uskutečnil se v květnu roku 1949. Na něm byla schválena „generální linie výstavby socialismu.“

⁶⁹ *Nové Klatovsko* 1989, č. 21, 2. 6., s. 1.

⁷⁰ *Nové Klatovsko* 1989, č. 22, s. 1

⁷¹

ekonomiky“.⁷² Hned vzápětí věnoval pozornost „nelegálním strukturám“: „...přes bohaté možnosti [vyžití v Národní frontě] ožívají některé neformální skupiny, podporované některými kruhy na Západě, jejichž cílem není další rozvoj naší země, ale postupný rozklad a návrat, zlatých časů' soukromého podnikání. Nepřátelské tendence nemohou u nás najít podporu, řešení všech otázek spočívá v jednotě všech poctivých sil při uplatňování zásad strategie urychlení sociálně-ekonomického rozvoje.“⁷³ Karel Urbánek se pak v diskusi věnoval i procesu odzbrojování, situaci v RVHP a jednotlivých socialistických státech.

Kvůli „aktuálním otázkám mezinárodněpolitické situace“ se v druhém červnovém týdnu sešel krajský stranický aktiv. Tiskové informace o jeho průběhu byly velmi nekonkrétní: „V úvodním vystoupení naznačil vedoucí oddělení ÚV KSČ Michal Štefaňák složitost doby, její rozpornost i skutečnosti, které potvrzují přežití řady jevů...“. Ke konkrétnímu vývoji například v Polsku a Maďarsku se aktiv přímo nevyjádřil. Michal Štefaňák jen kritizoval „jednostranné posuzování některých otázek“ – vývoje v Maďarsku, v Polsku a v dalších zemích. Závěr stranického aktivu zněl: „Účastníci aktivu využijí získaných prostředků k ideovému působení ve svých stranických organizacích.“⁷⁴

Ve skutečnosti právě probíhající eroze komunistických režimů v Polsku a Maďarsku byly v té době považovány za hlavní zdroj potencionálního nebezpečí pro stabilitu režimu. Důvodem byla i nízká aktivita československé opozice. Výstižně to shrnula členka OV KSČ z plánické Tesly: „Nepříznivý dopad na myšlení pracujících má i velmi nepříznivá situace v Polské lidové republice, Maďarské lidové republice a v Sovětském svazu.“ Obavy z možnosti podobného vývoje i v jejich zemi byly pro československé komunisty noční můrou.

Zahraničněpolitické otázky se tak staly tématem, které prostupovalo téměř všechny příspěvky červnového zasedání OV KSČ. Od informace o vojenském cvičení (kdy byly přes noc povolány téměř všechny zálohy v okrese a náčelník Okresní vojenské správy Josef Hrdlička musel uklidnit veřejné mínění, že cvičení nebylo reakcí na události v Polsku, Maďarsku či potlačení studentských demonstrací v Číně) až po zprávu o stavu názorové hladiny v okrese, (která mimo jiné konstatovala, že „mezi mladou generací velkou pozornost vyvolalo zpětné zaregistrování Solidarity v PLR...“). Zvýšenou pozornost vyvolávaly i události v Sovětském svazu: „S rozpaky je nadále přijímán vývoj politické a ekonomické situace v SSSR. Jedná se o Moldávii, Gruzii a Pobaltí.“⁷⁵

⁷² Nové Klatovsko 1989, č. 23, s. 1.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Nové Klatovsko 1989, č. 24, s.1.

⁷⁵ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 7 ze zasedání OV KSČ 30. 8. 1989, s. 20.

Oficiálním hlavním tématem zasedání byl „*vnitřní život strany*“. Tomu odpovídalo i heslo „*Zvýšit aktivitu všech komunistů*“⁷⁶. Pro jeho atmosféru jsou příznačné podtitulky zprávy o jeho průběhu: „*Demokratizovat vnitřní život základních organizací strany – Odvážně řešit problémy – Učit se zdolávat překážky – Do čela orgánů nejschopnější komunisté – Každému členu konkrétní stranický úkol – Autorita strany se utužuje v boji za uskutečnění přestavby společnosti.*“

Pohled materiálů OV je jiný. V roce 1989 klesla účast na schůzích základních organizací a dosáhla jen 75 %. Dále klesal zájem o vstup do KSČ – za první pololetí bylo přijato 51 kandidátů, „*to je 17,17 % ze záměru letošního roku.*“⁷⁷

Červnové zasedání OV mělo být také přípravou na blížící se výroční členské schůze. Ty byly plánovány na jaro roku 1990. Při zachování „*sociálního, věkového a třídního složení*“ předsedů a členů výboru mělo dojít k obměně 20 % funkcionářů v základních organizacích. OV KSČ vytýčil pro nové funkcionáře následující kritéria: „*...lidé čestní, skromní, zásadoví, rozhodní v boji proti porušování zásad socialistické zákonnosti, morálky a disciplíny, příkladní ve své ideové pevnosti... musí vnášet do stranické činnosti politickou pevnost, demokratické zásady a vysokou disciplínu.*“⁷⁸

Tyto nároky měli splnit noví absolventi večerní univerzity marxismu-leninismu, jejichž slavnostní vyřazení proběhlo na konci června. Hlavní projev měl vedoucí tajemník OV KSČ Zdeněk Vrba: „*...absolventi večerní univerzity se stanou aktivními realizátory přestavby i socialistické demokracie a budou účinně bojovat proti negativním jevům a nepřátelským názorům.*“⁷⁹

Poklidný život okresu narušilo 7. června mimořádné vojenské cvičení. Během noci bylo povoláno 1 200 záložních vojáků z celého okresu. Nic nevěděl ani velitel Okresní vojenské zprávy. Vojáci pro potřeby armády zrekvirovali i 500 motorových vozidel (traktorů, autobusů atp.). Mezi obyvateli tak vznikly dohady, zda cvičení není reakcí na vývoj v sousedním Polsku a Maďarsku.⁸⁰

Několik vět

V červnu 1989 zveřejnila skupina disidentů včetně Václava Havla petici *Několik vět*, požadující změnu politických poměrů v zemi – propuštění politických vězňů, zrušení cenzury

⁷⁶ *Nové Klatovsko* 1989, č. 25, s. 1.

⁷⁷ SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 6 ze zasedání OV KSČ 14. 6. 1989, s. 89.

⁷⁸ *Nové Klatovsko* 1989, č. 25, s. 1.

⁷⁹ *Nové Klatovsko* 1989, č. 26, s. 1.

⁸⁰ *Nové Klatovsko* 1989, č. 26, s. 3.

apod. Teprve poté mohla podle autorů petice proběhnout změna ústavy a ekonomická reforma.

Peticí se zabývalo společné zasedání krajské a okresní komise pro stranickou práci počátkem července. Jejich vyjádření nenechávalo nikoho na pochybách: „*Jednomyslně byla odsouzena výzva protisocialisticky orientovaných jednotlivců, která otevřeně útočí na podstatu socialismu v Československu, snaží se vyvolávat politické a sociální napětí.*“⁸¹

Skončilo tak období několika týdnů klidu, kdy po odeznění zájmu o lednové události byly stranické orgány „ukolébány“ nečinností opozice a věnovaly jí ve svých projevech podstatně méně místa. Zveřejnění *Několika vět* odstartovalo novou vlnu rezolucí a prohlášení, odsuzujících činnost „nelegálních struktur“.

Taktika stranických orgánů byla stejná jako v lednu. Odsouzení *Několika vět* a opozičních organizací nebylo vedeno přímo stranickými orgány, ale prostřednictvím „*spravedlivě rozhořčených*“ organizací Národní fronty, aby bylo opět dosaženo „*spontánního efektu*“, který měl potvrdit podporu politiky strany „*zdola*“. Přidaly se i základní organizace KSČ a národní výbory. První stránky *Nového Klatovska* se tak znovu zaplnily články s příznačnými názvy: „*Klid pro poctivou práci*“, „*Jednoznačná odpověď*“, „*K čemu se hlásíme*“, „*O současných úkolech*“, ale také „*Účinněji ve výchově dětí*“, „*Rozhodně proti rozvratikům*“. Bez zajímavosti není interpretace požadavků *Několika vět*: „*Odvolat poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, rozbít jednotu Národní fronty, návrat k soukromému podnikání.*“⁸²

Stejně článek „*O co jim jde*“ vyzdvihuje propojení Charty 77 a událostí roku 1968: „*...to, o co jim jde, se nikterak neliší od požadavků z období let 1968–1969.*“⁸³

I zveřejnění *Několika vět* přineslo nečekaný efekt. Došlo k němu v „okurkové sezoně“, noviny neměly o čem psát a odsudek *Několika vět* byl pro ně vítaným soustem. Možná právě proto se tomuto tématu dostalo mnohem většího prostoru než událostem Palachova týdne. Dopad na veřejné mínění byl ale týž: Jestliže se v novinách nepíše o ničem jiném, než o chartistech, musí být činnost opozice pro režim opravdu nebezpečná. Kampaň proti *Několika větám* navíc pomohla i k rozšíření zájmu o obsah této petice.

Po sérii rezolucí odsuzující nekalé cíle „chartistů“, následovaly v srpnu články vyzdvihující dosažené úspěchy při budování socialismu – konkrétně na klatovském okrese – a mobilizující občany k jeho další výstavbě v rámci přetavby (například články „*Přestavba je věcí všech*“, „*Poctivou prací řešit problémy*“, „*Jasná fakta*“). Ideovou posilou měly být

⁸¹ Tamtéž, s. 2.

⁸² *Nové Klatovsko* 1989, č. 28, 14. 7., s. 1.

⁸³ *Nové Klatovsko* 1989, č. 32, s. 1.

klatovským pracujícím pokrokové tradice okresu, například 70. výročí železnorudské vzpoury, i osobní příklady zasloužilých komunistů (předsedy ONV Jana Mračka, člena ÚV KSČ Karla Mračka, vedoucího tajemníka OV KSČ Zdeňka Vrbu apod.).

Co bylo podstatnější – ze stránek novin nezmizel zájem o otázky životního prostředí (*Národní fronta ekologii*, NK č.30/s.1, *Dvakrát měř – jednou řež*, NK 30/3, *Lípy nebo jídelna* 36/3.). Díky iniciativě klatovských ochránců přírody i některých organizací Národní fronty se toto téma stalo všeobecně uznávaným a státní instituce i podniky musely na ekologická hlediska své činnosti brát ohled. Ekologie se jako projev „nepolitické (věcné) politiky“ stala kontinuálním tématem, které „přežilo“ Listopad 1989.⁸⁴

Místní média věnovala pozornost také zkušenostem klatovských podniků s fungováním v nových ekonomických podmínkách – například zavedení systému samofinancování v klatovské Škodovce.⁸⁵

Srpen 1989

⁸⁴ A podle názoru tehdejších ekologů bylo i na Klatovsku jedním z důvodů pádu režimu (Rozhovor s Ing. Ivo Šaškem, CSc., vedl Lukáš Valeš, Klatovy 21. 6. 2003.) Klatovy a především okolní Šumava sice nebyly postiženy takovou devastací jako severní Čechy, ale právě krása a zachovalost zdejší přírody, spojená se silným místním patriotismem, byla důvodem zvýšeného zájmu o ochranu přírody a také zvýšené citlivosti vůči jejímu poškozování.

⁸⁵ *Nové Klatovsko* 1989, č. 32, s. 1.

Kampaň proti *Několika větám* na stránkách *Nového Klatovska* probíhala po celé prázdniny. Kulminovala v polovině srpna a byla tak „přípravkou“ pro „správný politický postoj“ české veřejnosti k blížícímu se výročí 21. srpna 1968.

V polovině srpna se sešel „celostátní aktiv k aktuálním otázkám masové politické práce“. Zúčastnili se ho krajští i okresní funkcionáři KSČ (J. Huspek za KV KSČ, Zdeněk Vrba za OV KSČ apod.) a národních výborů. Svě zastoupení tu měla podniková sféra, Národní fronta a především Lidové milice, armáda a SNB. Jeho úkolem bylo znovu odsoudit reformní pokus v roce 1968 (a odradit tak případné pokusy o vzpomínkové akce k tomuto datu) a činnost „nelegálních struktur“, „které se snaží zpochybňovat socialistický vývoj a zneužívají demokracie k prosazování svých zájmů.“ Výsledkem bylo „provolání adresované ÚV KSČ“: „S veškerou rozhodností odmítáme snahy protisocialistických sil o zpochybňování našeho postupu, o rozbíjení jednoty strany a lidu a přerušování naší socialistické cesty... všem připomínáme, že si republiku rozvracet nedáme, a žádáme aby socialistická státní moc proti nim postupovala v souladu s právním řádem ČSSR.“⁸⁶

Přes sebevědomá prohlášení stranických bosů existovala po lednových zkušenostech vážná obava, jak očekávané protirežimní demonstrace dopadnou. Ve hře bylo tentokrát mnohem víc: 21. srpen byl „začátkem nové éry“ normalizace, která vynesla nahoru všechny současné nositele moci, byl základem legitimacy režimu a politického systému, jeho napadnutí znamenalo útok na samé základy režimu a jeho vážné ohrožení. Už na první pohled neúspěšné lednové události byly pro něj hlubokým otřesem. Opakování podobných masových demonstrací 21. srpna mohlo mít mnohem závažnější následky.

Podmínkou bylo spojení aktivity opozice a široké účasti občanů na protirežimních akcích. Vzhledem k rozporům v řadách opozice a odmítavému postoji části disentu⁸⁷ se ale očekávaný střet nekonal.⁸⁸

To byla politická chyba. KSČ chápala činnost opozice jako politický boj – zápas dvou politických protivníků o moc. Jiný pohled opozice na tom nic neměnil. Jestliže se tedy opozici nepodařilo shodnout na organizaci protirežimních akcí 21. srpna a na většině území republiky panoval relativní klid, chápala to KSČ jako své politické vítězství a potvrzení správnosti svého postupu proti opozičním skupinám.

V tomto duchu se odehrálo i zasedání OV KSČ 30. 8. 1989.

Část vystoupení bilancovala uplynulý půlrok. Tak například náčelník OS SNB předložil zhodnocení bezpečnostní situace okresu Klatovy v období 1. pololetí roku 1989, ve

⁸⁶ *Nové Klatovsko* 1989, č. 33, 18. 8., s. 2.

⁸⁷ Včetně Václava Havla – viz OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

⁸⁸ OTÁHAL, M.: *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

kteří mj. konstatuje: „Zvýšilo se ideodiverzní působení – zasilání většího množství tiskovin z kapitalistických států... zvýšil se počet přijíždějících devizových cizinců – už je jich přes 2000 – jedná se o působení na naše občany, kteří vyjíždějí do kapitalistických států a v neposlední řadě je to působení naší emigrace.“⁸⁹

Jen za první půlrok vycestovalo z okresu Klatovy na Západ 2 250 lidí, což oproti předchozímu roku znamenalo nárůst o 100 % (za celý rok 1988 vycestovalo 2 500 občanů okresu). Jen 18 lidí z okresu v tomto období emigrovalo. Vrásky na čele dělal místním orgánům růst počtu cizinců, kteří se zajímali nejen o krásy Československa, ale také o jeho vnitropolitický vývoj a veřejné mínění.

„Aktivizovaly“ se rovněž nelegální struktury, jmenovitě Charta 77, Společnost přátel USA a Nezávislé mírové sdružení. Centrem jejich působení bylo především Sušicko. Obzvláště nebezpečné elementy byly ty se spojením na Prahu, „kteří jsou zváni do soukromých bytů v Praze a následně rozšiřují nepřátelské tiskoviny.“⁹⁰ Na Klatovsku a Sušicku tak byly k mání *VOKNO*, *Lidové noviny*, časopis *Atak*, *Zpravodaj SPUSA* apod.

Až v této zprávě je také zmíněno pořádání podpisových akcí: „...za propuštění nepřátelských osob z vazby, souhlas s prohlášením Charty 77... a v neposlední řadě s pamfletem *Několika vět*.“ Jestliže tedy nebyli členové nejvyššího stranického orgánu informováni jinak, například ústně, byla to první oficiální informace o skutečné činnosti disentu i na klatovském okrese. Další aktivitou opozice na okrese bylo „několik malých letáček“ zajištěných v Plánické ulici, kritizujících vládu, a v srpnu pak nápisy Charta 77, HOS, letáky „*Ať žije Solidarita*“ a „*Komunistům dáváme ještě 3 roky života*“.

Závěr zprávy byl ale optimistický – přes významný nárůst má činnost opozice jen místní význam a neovlivňuje celkovou politickou situaci. To se projevilo i 21. srpna, kdy na celém okrese „*byl klid a pořádek*“.

A to navzdory tomu, že zahraničněpolitické události režimu v Československu nepřály. Prezident USA G. Bush navštívil Polsko a Maďarsko. Tuto návštěvu považovali českoslovenští komunisté (a také veřejnost) za „*narušení soudržnosti socialistického tábora*“. Nespokojenost vzbudilo i maďarské zastavení výstavy vodního díla Gabčíkovo-Nagymaros. Obavy dále vyvolával vývoj v SSSR.

⁸⁹ SOKA Klatovy, Zápis č. 7 ze zasedání OV KSČ 30. 8., s. 18.

⁹⁰ Těmito rozkladnými elementy byli v Klatovech například manželé Kučerovi. Ing. Jana Kučerová pracovala v té době v Praze a osobně se znala s řadou disidentů (Ludvík Hradílek). Přes ni a jejího manžela Michala proudily do Klatov v Praze vydávané „nelegální tiskoviny“ – viz bezpečnostní zpráva.

Další slabinou „popularity režimu“ byla pokračující kritika zásobování, zejm. na úseku spotřebního zboží – barevných televizorů, ledniček, osobních automobilů. S tím byla spojená i kritika „*společenského zřízení*“ v zemi a „*chvála Západu*“.⁹¹

Přesto panovala mezi členy OV dobrá nálada. Vedle „porážky“ opozice na ní mělo vliv i vystoupení tajemnice českého výboru pro stranickou práci Hutterové. Ta vedle obecné kritiky nelegálních skupin přišla jako první stranický funkcionář s konkrétním s nástinem dalšího pokračování přestavby – změny způsobu řízení podniků, omezování úřednického aparátu atp. V jejím obsáhlém projevu (zabírá téměř 10 stran) bylo méně ideologických frází stranické hantýrky, zato více konkrétních a promyšlených postupů, jak dosáhnout kýžené ekonomické prosperity, a tedy jak zajistit přežití režimu. Přítomní získali dojem, že strana už ví, jak dál.

Lapidárně to shrnul nestor klatovské politiky, poslanec Václav David: „*Můžeme se se všemi těmi problémy vyrovnat a tím zahnat ty naše reakční živly do děr jako krysy a krky.*“⁹²

A tak jediný disharmonický tón zazněl překvapivě z řad členů OV. Na tomto jednání OV vystoupil předseda okresního výboru SSM Jiří Štěpánek a představil Socialistický svaz mládeže jako autonomní organizaci, jejímž cílem je především obhajoba zájmů mladé generace, která „*má trochu jinou mentalitu než střední a starší generace*“. Také jeho vystoupení nakonec vyznělo smířlivě, a tak po jednání OV zavládla mezi funkcionáři strany všeobecná harmonie.

Po srpnovém výročí se v místním tisku několik týdnů ještě objevovaly články kritizující opoziční skupiny. Ty zdůrazňovaly podporu politiky strany „*širokými masami pracujících*“, stejně jako úspěchy socialistické výstavby („*Dobře připravovat mládež*“, „*Ocenění příslušníků armády*“, „*Otevřeně a konstruktivně*“, „*Zrychlit tempo přestavby*“). Kritický ohlas na události 21. srpna 1989 ale trval poměrně krátce.

To, že se režimu podařilo zvládnout srpnové výročí – neorganizované demonstrace proběhly jen ve velkých městech – se významným způsobem podepsalo na jeho chování a vnímání reality. KSČ upadla do mylného přesvědčení, že situace není zase až tak špatná: Dosavadní postup proti opozici je správný. Nesmíme připustit žádné vyjednávání (a tím jejich legitimizaci). Naopak. Na místě je tvrdá represe – vývoj v Polsku a Maďarsku byl v tomto směru výstrahou („*Jestli to ÚV nevezme pevně do rukou, tak to dopadne jako v Polsku.*“). Dobře vyznívaly výsledky hospodaření – změny v řízení podniků se negativně neprojevil

⁹¹

SOKA Klatovy, Zápis č. 7 ze zasedání OV KSČ 30. 8., nestr.

⁹² Tamtéž.

v jejich hospodářských výsledcích – ty byly dokonce lepší než v minulém roce – a cíle stanovené plánem se dařilo plnit (průmysl 102,3 %⁹³).

Zatím se také neprokázal negativní vliv vývoje v sousedních socialistických zemích. Představitelé KSČ z toho vyvodili následující závěr: Situace Polska a Maďarska byla způsobená špatnou ekonomickou politikou a přílišnou liberálností vůči opozičním strukturám. Jestliže se tedy československé vedení těchto chyb vyvaruje, má šanci „přežít“. Nespokojenost veřejnosti nepřekročila „obvyklou“ míru.

Aby byla v tomto postoji ještě upevněna, publikovalo *Nové Klatovsko* hned několik článků, které se snažily ukázat těžkou sociální situaci „pracujících“ v západních zemích, Francii, Japonsku atd. Kupodivu menší strach začali mít členové KSČ z dalšího směřování SSSR. Ten sice i nadále zůstával našim přítelem a spojencem, ale zdálo se, že českoslovenští komunisté udrží moc i bez jeho pomoci.

Celý podzim 1989 vyzníval v pojetí *Nového Klatovska* i zpráv OV KSČ jako bezproblémové, klidné období, kde se řeší jen některé drobné problémy běžného života. Ve společnosti panuje radostný optimismus, uspokojení z výsledků rozvoje socialismu na okrese a pevná víra v úspěchy socialismu do budoucna.

To už se ale blížilo další symbolické datum – 28. říjen.

28. říjen 1989

Stejně jako před 21. srpem bylo třeba „*ofenzivního postupu k masově politickému působení mezi pracujícími.*“⁹⁴

27. října proto *Nové Klatovsko* otisklo na první straně článek „*28. říjen 1918 a dnešek*“ (podepsaný redakcí), který měl za úkol vykreslit činnost protistátních skupin ve správném ideovém světle a ukázat opozici jako sílu, která svou činností brzdí zdárný průběh přestavby. „*Jsou iniciátory provokačních vystoupení, shromáždění, vzpomínkových akcí, vydávají různé dokumenty, které dávají k dispozici zahraničním sdělovacím prostředkům.*“ Článek pak graduje slovy: „*Kdo dává těmto skupinám právo hovořit za všechny občany? Cožpak pamflety, petice a provokační akce, které mají vytvářet emoce a vášně, mohou naplnit úkoly státního plánu? Jedině každodenní poctivá práce je zárukou zvládnutí úkolů přestavby.*“ Důležitý byl také důraz na to, že občané okresu stojí za stranickým vedením: „*Výsledky*

⁹³ Myšleny výsledky v okrese Klatovy, SOKA Klatovy, Zápis č. 8 ze zasedání OV KSČ 18. 10. 1989, s. 150.

⁹⁴ SOKA Klatovy, Zápis č. 7 ze zasedání OV KSČ 30. 8., s. 112.

podniků a závodů našeho okresu potvrzují, že si jsou pracující našeho okresu plně vědomi svých základních povinností podílet se na úspěšném rozvoji Klatovska.“⁹⁵

Apel na úspěšný rozvoj Klatovska nebyl náhodou. Části opozice – Demokratické iniciativě a Hnutí za občanskou svobodu – se podařilo díky místním pobočkám zorganizovat vzpomínkové akce i v Karlových Varech, Plzni a Sušici. V jednání opozice tak došlo k významnému posunu. Její činnost se decentralizovala⁹⁶ a začala pronikat i do jednotlivých okresů republiky. Mítinky opozice se staly přístupnější pro mnohem širší okruh lidí.⁹⁷

To ale místní stranické funkcionáře nezneklidňovalo. Na říjnovém zasedání OV se sice chystanému „politickému střetu“ věnovali, nebylo to ale zdaleka hlavní téma. Tím se staly hospodářské výsledky za první pololetí, chystané změny v ekonomice či dosavadní průběh příprav výročních schůzí.

Akce v Sušici se zúčastnili i lidé z Klatov, kteří měli k disentu blízko – Karel Jungwirth, ing. Jana Kučerová, Michal Kučera, Václav Žufan. Místní složky Bezpečnosti neponechávaly nic náhodě – hlavní organizátoři (například bratři Černegové) byli pozatýkáni, na silnicích kolem města hlídkovaly kontroly. Celkový počet účastníků nepřesáhl 50 lidí, kteří podle instrukcí zazpívali hymnu a poté se zhruba půl hodinu procházeli kolem Masarykova památníku Pod Valy.⁹⁸

Politicky významnější byla pro klatovské komunisty celostátní konference SSM v Praze. „*Není tajemstvím, že se na konferenci objevily snahy motivované různými cíli o rozbití naší mládežnické organizace.*“ I tuto krizi se podle oficiálních míst podařilo zažehnat: „*Nenašly však podporu u naprosté většiny účastníků. Jsme rádi, že také naše okresní delegace k tomu přispěla.*“⁹⁹ Na OV zavládla spokojenost. Článek s těmito větami bohužel vyšel v *Novém Klatovsku* 17. listopadu 1989.

⁹⁵ *Nové Klatovsko* 1989, č. 43, 27. 10.

⁹⁶ Akce opozice oficiálně organizovali koordinační výbory HOSu a Demokratické iniciativy Západočeského kraje. Demokratická iniciativa tak vytvořila svou územní pobočku pro západní Čechy.

⁹⁷ Na několika místech okresu byly zachyceny letáky vyzývající jménem obou organizací k účasti na oslavách 71. výročí vzniku ČSR, za HOS je podepsali Jiří Marek z Kolince u Klatov a Václav Žufan z Klatov. Za DI Petr Hrach ze Sušice – SOKA Klatovy, fond OV KSČ, Zápis č. 8 ze zasedání OV KSČ 18. 10., s. 80.

⁹⁸ Rozhovor s Karlem Jungwirthem, Klatovy 3. 2. 2002.

⁹⁹ rozhovor s Jiřím Štěpánkem, in: *Nové Klatovsko* 1989, 17. 11, s. 1.